

DÖRT- YEDİ YAŞ ÇOCUKLARININ RESİM GELİŞİM ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ¹

THE STUDY ON DRAWING DEVELOPMENT CHARACTERS OF THE CHILDREN BETWEEN EIGHTEEN MONTH AND FORTY MONTHS OLD

Şermin Metin²

Neriman Aral³

ÖZET

Bu çalışma resim gelişim aşamalarına göre şema öncesi dönemdeki (4-7 yaş) çocukların resim gelişim özelliklerini belirlemek, resimlerdeki mekân özelliklerini Eisner'in 14 kategorisi ile karşılaştırmak, çocukların resim gelişim özelliklerinin cinsiyetten etkilenip etkilenmediğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Tarama modelinde olan araştırma Kayseri il merkezindeki anaokulu, anasınıfı ve ilköğretim okullarına devam eden dört-yedi yaş arasındaki çocuklar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Basit tesadüfi örnekleme ile seçilen 126 kız ve 144 erkek toplam 270 çocuk araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmaya dâhil olan çocuklar "okulum ve ben" konulu bir resim yapmışlardır. Çocukların resimlerini değerlendirmek için araştırmada "Resim Değerlendirme Formu" ve "Eisner'in 14 Kategorisi Formu" kullanılmıştır. Çocukların yapmış oldukları resimler resim gelişim özellikleri açısından üç uzman tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanlar her bir resmi tek tek inceleyerek iki formu da doldurulmuş ve uzmanların değerlendirmelerinin ortalaması alınarak çalışmada kullanılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen dört-yedi yaş çocukların resimlerinin şema öncesi dönemin özelliklerini taşıdıkları, mekân anlatımında Eisner'in 14 Kategorisi ile benzerlik gösterdikleri ve çocukların çizimlerinin bazı özellikler açısından cinsiyete göre farklılık olmadığı, yaşa göre Eisner'in 14 Kategorisi açısından farklı olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda çocukların akademik ve sosyal-duygusal becerileri kazanmasında resmin etkili bir araç olduğuna vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resim, resim gelişimi, gelişim dönemleri, şema öncesi dönem.

¹ Bu makale "3. International Conference on New Trends in Education and Their Implication 2012" de sözel bildiri olarak sunulmuştur.

² Osman Ulubaş Anaokulu, s-metin@hotmail.com

³ Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü aralneriman@gmail.com

ABSTRACT

This study was performed for the purpose of determining the drawing development properties of children in pre-schematic period (4-7 years) according to their drawing development stages, comparing space properties in drawing with 14 categories of Eisner, examining drawing development properties of the children in terms of gender. This was a study in screening model and it tried to describe drawing development properties of children between four-seven years old. The study was performed with four-seven years old children in nurseries, kindergartens, and primary schools in Kayseri. 126 girls and 144 boys totally 270 children chosen by simple and randomly sampling created the study group of the research. Children included in the research draw a picture subject of which subject was "my school and I". "A drawing assessment form" and "14 categories of Eisner form" were used in order to assess (evaluate) the drawings of the children. Drawings of the children were assessed by three specialists in terms of drawing development properties and because the assessment results of those three specialists were similar a randomly selected specialist assessment were used. As a result of assessment of drawings of four-seven years old children included in the research, it was understood that they had the features of pre-schematic periods, and they had similarities with 14 categories of Eisner in terms of space depiction, drawings of the children was not different according to sex in terms of some features, they are different according to age in terms of 14 categories of Eisner. It was emphasized at the end of the study that it is important to support children's drawing development periods and drawing is an effective mean in child's having academic success and social-emotional skills.

Key Words: *Drawing, drawing development, development periods, pre-schematic period.*

GİRİŞ

Çocuklar gördükleri ve bildikleri şeyler hakkındaki düşünce ve duygularını sözcüklerle anlatmakta zorlanabilirler. Çocuklar sözcüklerle anlatamayacakları birçok şeyi resim yoluyla anlatabilirler. Başlangıçta bilinçsizce "karalamalar" olarak ortaya koydukları kendiliğinden oluşan bu çıkışlar zamanla anlamlı ifadeler kazanır. Anlam yüklü bu şekiller çocuğun dünyayı keşfine yönelik ilk bulgulardır. Resim için çocuk bir araç olmazken, resim çocuk için bir gelişim aracıdır (Artut, 2001; Atan, 2009).

Resim yapmak, çocuk için sadece hoş vakit geçirme uğraşı değildir, zihinsel, sosyal ve estetik alanlarda gelişimi desteklemekte aynı zamanda bir öğrenme yaşantısı da sunmaktadır (Yavuzer, 1995; Can Yaşar ve Aral, 2008; 2009). Çocuklar resim malzemeleriyle belirli ölçütler çerçevesinde, ama tümüyle özgür çalışmalar yaptıkça, eleştirel düşünme ve sorun çözme yetisini kazanmaktadır. Sanat, çocuklara sorunların birçok şekilde çözülebileceğini öğretmektedir (Striker, 2005). Her yaşta doyurucu ve kişisel bir etkinlik olan sanat, dış dünyaya dair

çocuğun farkına vardıklarının bir ifadesi olmasına rağmen, yaşamın korkuları ve eğlenceleri olan duyguları açıklamanın da bir yoludur (Lowenfeld ve Brittain, 1987; Can Yaşar ve Aral, 2009). Fineberg (2001)'de çizimin çocuk için bir oyun, aynı zamanda korkulardan bir kaçış, isteklerini açıklamasına izin veren tam bir özgürlük olduğunu belirtmektedir. Kellogg ise çocuk çizimleri ile yazma arasındaki ilişkiyi vurgulamış, çizgi ve şekillerin farklı biçimlerde bir araya gelerek alfabenin harflerini oluşturduğunu belirtmiştir (Akt. Striker 2005).

Malchiodi (1998) çocukların çizimleri ile ilgilenen araştırmacıların 1800 den 20. yüzyılın başlarına kadar çizim gelişiminde gözlenen dönemlerin varlığını ortaya koyduklarını belirtmektedir. Startford ve Au (1988) ise gelişim dönemleri düşüncesini destekleyen Lowenfeld' in resim gelişimini; karalama dönemi (2-4 yaş), şema öncesi dönem (4-7 yaş), şema dönemi (7-9 yaş), gruplaşma (gerçekçilik) dönemi (9-11 yaş), görünürde doğalcılık dönemi (12-14 yaş) olmak üzere beş döneme ayrıldığını belirtmiştir.

Resim gelişim aşamalarından şema öncesi dönemde farklı resim özelliklerinin görülmesi nedeniyle bu aşamada çocuk resimlerinin incelenmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Şema öncesi dönem (4-7 yaş), çocuğun sembol kullanımı ve sembolik sistemleri kullanmaya başladığı bir dönemdir. Gerçek dünyanın belli özelliklerini yansıtan sembollerini kullanan çocukların şemaları, gördüğü ve tanıdığı nesnelerin benzerlerini resim düzlemine malzemeler aracılığıyla yansıtmadır (Kermer ve Şevinç, 2003; Gürtuna, 2004; Can Yaşar ve Aral, 2009). Şema öncesi dönemdeki çocukların çizimlerinde çocuğun kendi gördüğü ile gerçek arasındaki gerçekliği fark etmediği görülmektedir (De Leo, 1996). Daha önceki gelişim basamaklarındaki temel şekiller, çocuğa düşünce şeklinde duran imgeleri sunmaktadır. Böylece çocuklar ilk sembollerini şema öncesi dönemde çizmeye başlamakta, bu dönemdeki semboller bir insan, bir hayvan, bir ağaç ya da benzer bir sembol olabilmektedir (Mayesky, 2002). Bu dönemde çocuk resimlerindeki mekân özellikleri incelendiğinde, çocukların dikkatini her çizdiği şema üzerinde ayrı ayrı yoğunlaştırdığı görülmektedir (Hale, 1996). Bir resimde, at, ev, ağaç, sinek, çiçek birbiriyle ilişkisine bakılmaksızın çizilmektedir. Bu dönemde mekân içine nesnelerin yerleştirilmesinde de bir ilerleme göze çarpmakta, çocuk resim yaptığı yüzeyi daha bilinçli kullanmaktadır. Bir yüzeyin üzerine rastgele yerleştirilen figürler belli bir merkezde toplanmakta, figürler yer çizgisi üzerine yerleştirilmektedir. Çocuk görülmesi mümkün olmayan nesnelere çizmekte "saydam" ya da "röntgen" çizim denen şeffaf resmi ortaya çıkarmaktadır (İlhan, 2003; Gürtuna, 2004; Yavuzer, 1995).

Bu dönemde çizilen insan resmi incelendiğinde ise dairesel ve uzunlamasına çizgiler biçimlenmeye başlanmakta, baş ve baştan çıkan

bacaklar ve parmaklı-parmaksız çizilebilen eller dikkati çekmekte, gövde çizilmişse gövdenin abartılarak verildiği görülmektedir. İnsan figürünü takiben çocuklar hayvan figürlerini de çizmeye başlamaktadırlar (Buyurgan, 2003; Gürtuna, 2004; Can Yaşar ve Aral, 2009).

Bu dönemde çocukların resim ve çizimlerinde anlatılan nesne ve nesneyi boyamak için seçilen renk arasındaki ilişkinin çok az olduğu görülmüştür. İnsan kırmızı, mavi, yeşil ya da sarı olabilir, bu renklerin çekici olmasına bağlıdır. Bu dönem çocukları için renk kullanımı heyecan verici bir deneyimdir ve salt dekoratif, süsleyici rol oynamaktadır (Yavuzer, 1992; Lowenfeld ve Brittain, 1987).

Çocukların gelişimi ve öğrenme deneyimleri hakkında önemli ipuçları veren çocuk resimlerinin incelenmesi, erken çocukluk döneminde yer alan şema öncesi dönemdeki (4-7 yaş) çocukların resim gelişim özelliklerinin belirlenmesi, belirlenen özellikler doğrultusunda gerekli yönlendirmelerin yapılması açısından önemli görülmektedir. Bu düşünceden hareketle araştırmada şema öncesi dönem (4-7 yaş) çocuklarının resim gelişim özelliklerini incelemek, resimlerindeki mekân özelliklerini Eisner'in 14 Kategorisi ile karşılaştırmak, cinsiyete göre resim gelişim özelliklerini karşılaştırmak amaçlanmıştır.

MATERYAL ve YÖNTEM

Resim gelişim aşamalarına göre şema öncesi dönemdeki (4-7 yaş) çocukların resim gelişim özelliklerinin belirlenmesi, resimlerindeki mekân özelliklerinin Eisner'in 14 Kategorisi ile karşılaştırılması, cinsiyete göre resim gelişim özelliklerinin betimlenmesi amacıyla yapılan araştırma tarama modelindedir. Karşılaştırmalı tarama türünün kullanıldığı araştırmalarda, veriler araştırmanın hedef kitlesi olan çalışma evrenindeki birey ya da nesnelere çeşitli araçlar kullanılarak toplanmakta ve veriler hiçbir müdahale olmaksızın betimlenmektedir (Karasar 1995).

Çalışma Grubu: Araştırmaya 2011–2012 eğitim öğretim yılında Kayseri il merkezindeki anaokulları, anasınıfları ile ilköğretim okullarındaki dört-yedi yaş arasındaki çocuklar dâhil edilmiştir. Araştırma bu çocukların devam ettiği okullardan basit tesadüfi örnekleme ile belirlenen sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 270 çocuk dahil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çocukların % 46,7'si kız, % 53,3'ü erkek, annelerinin % 46,1'inin, babalarının % 58,5'inin 31-35 yaş arasında olduğu, anne ve babaların çoğunluğunun üniversite mezunu (anne %38,1, baba % 44,1), ailelerin % 65,9'unun iki çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları: Araştırmada şema öncesi dönemdeki (4-7 yaş) çocuklara ve ailelerine ait demografik bilgilerin toplanması için “Kişisel Bilgi Formu” ve çocukların resim gelişim özelliklerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen, uzman görüşü ile geçerliliği sınanan ve genel güvenilirliği belirlenen “Resim Değerlendirme Formu” ile “Eisner’in 14 Kategorisi Formu” kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu; Araştırmacı tarafından geliştirilen *Kişisel Bilgi Formu’nda, araştırmaya dahil edilen çocukların yaşı, cinsiyeti, anne baba yaşı, anne baba öğrenim düzeyi, anne çalışma durumu, ailedeki çocuk sayısı ve ailenin gelir durumuna ilişkin toplam beş soru yer almaktadır.*

Resim değerlendirme formu; çocukların çizim özelliklerini değerlendirmek amacıyla literatür taraması sonucunda araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır (Eisner 1967, Lowenfeld ve Brittain 1987, Golomb, 1992, Sitton ve Light 1992, Hale 1996, Cox 1997, Malchiodi 1998, De Leo 1996, Toku 2000, Fineberg 2001, Toku 2002, Hickman 2005, Willants 2005, Schirrmacher 2006; Can Yaşar ve **Aral**, 2009). Form, çocuk gelişimi ve eğitimi alanında çalışan iki uzman ile iki resim öğretmeninin görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların çoğunluğunun (% 60) uygun bulmadığı maddeler çıkarılmış, düzeltilmesi istenen maddeler düzeltilerek forma son şekli verilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda geçerliliği sınanan Resim Değerlendirme Formunun genel güvenilirliği (KR-20) 0,742 olarak bulunmuştur. Resim Değerlendirme Formu “çizim özellikleri”, “mekân özellikleri”, “insan resmi özellikleri” ve “renk özellikleri” ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Bu formda yer alan her bir ifade “evet”, “hayır”, “kısmen” şeklinde derecelendirilmiştir.

Eisner’ in 14 kategorisi formu; çocuk çizimlerindeki mekân özelliklerini değerlendirmek için Eisner (1967) tarafından okul öncesi, ilköğretim birinci, üçüncü, beşinci ve yedinci sınıfa devama eden 1093 çocukla yapılan çalışma sonucunda geliştirilen ve Eisner tarafından geçerlik güvenirlik çalışması yapılan 14 Kategori Formu kullanılmıştır. Eisner çocukların çizimlerindeki mekân anlatımını 14 kategoride yapılandırmıştır. Eisner bu 14 kategori için çizim örnekleri geliştirmiş ve sözel kriterler oluşturmuştur. Her bir kategori “evet”, “hayır” şeklinde değerlendirilmiştir.

Veri toplam yöntemi: Çocuklarla gruplar halinde çalışılmış ve çocukların resim yapacakları ortam düzenlenmiştir. Masalara sekiz renkten oluşan pastel boya ve kâğıt konmuş, çocuklara “okulum ve ben” konulu bir resim yapmaları ile ilgili yönerge verilmiştir. Değerlendirmeye geçmeden önce araştırmacı ve iki resim öğretmeninden oluşan üç uzman; rastgele seçilen, araştırmaya dâhil

edilmeyen iki resim üzerinde ön bir çalışma yapmışlardır. Daha sonra her uzman tek başına çocukların resimlerini değerlendirerek formları doldurmuştur. Uzmanların değerlendirmelerinin ortalaması alınarak çalışmada kullanılmıştır.

Veri analizi: Çalışmada çocukların resimlerinden elde edilen veriler frekans ve yüzdeler şeklinde değerlendirilmiş, çocukların resim özelliklerinin cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemek için khi kare analizi kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Resim gelişim aşamalarına göre şema öncesi dönemindeki (4-7 yaş) çocukların resim gelişim özelliklerinin belirlenmesi, resimlerindeki mekân özelliklerinin Eisner'ın 14 Kategorisi ile karşılaştırılması, resim gelişim özelliklerinin cinsiyete göre değişip değişmediğinin saptanması amacıyla yapılan çalışmada elde edilen verilerin sonuçları tablolara halinde sunulmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Dâhil Edilen Çocukların Resimlerindeki Çizim Özelliklerine Ait Dağılımları.

Çizim Özellikleri	Kız (n=126)		Erkek(n=144)		Khi Kare.	
	Sayı	%	Sayı	%		
1. Bildiği nesnelerin resimlerini çizer.	Hayır	0	0,0	0	0,0	X ² =1,14 p=0,280
	Kısmen	1	0,8	0	0,0	
	Evet	125	99,2	144	100,0	
2. Çizimler yetişkin tarafından tanınabilir.	Hayır	0	0,0	1	0,7	X ² =2,548 p=0,280
	Kısmen	7	5,4	14	9,7	
	Evet	119	94,4	129	89,6	
3. Ayrıntılı nesnelere çizilmeye başlar (bir eve kapı, pencere vb. ekler).	Hayır	16	12,7	27	18,8	X ² =8,801 p=0,012
	Kısmen	9	7,1	24	16,7	
	Evet	101	80,2	93	64,6	
4. Geometrik biçimde nesnelere çizilir.	Hayır	1	0,8	3	2,1	X ² =2,258 p=0,323
	Kısmen	1	0,8	4	2,8	
	Evet	124	98,4	137	95,1	
5. Hissettiklerine ve düşündüklerine dayanarak çizimlerde nesnelerin parçaları yok edilir, abartılır ya da farklı çizilir.	Hayır	3	2,4	9	6,3	X ² =3,473 p=0,176
	Kısmen	1	0,8	0	0,0	
	Evet	122	96,8	135	93,8	
6. Kendisini, kendisi için önemli olan hayvanlar, arkadaşlar ve aile bireyleri çizilir.	Hayır	5	4,0	4	2,8	X ² =1,456 p=0,483
	Kısmen	1	0,8	0	0,0	
	Evet	120	95,2	140	97,2	
7. Nesnelere ön yüzü olarak çizilir.	Hayır	1	0,8	1	0,7	X ² =0,009 p=0,924
	Evet	125	99,2	43	99,3	

Tabloda da görüldüğü gibi çocukların çoğunluğunun (% 80, %99,2) çizimlerinin gelişim aşamalarına uygun olduğu, çocukların çizim özelliklerinin khi kare analizleri sonucunda cinsiyete göre değişmediği ($p>0,05$) belirlenirken sadece “çizimlerinde ayrıntılı nesnelere çizmeye başlar” özelliğinin cinsiyetten etkilendiği ($p>0,05$) belirlenmiştir. Kızların erkelere göre (kızlar % 80, erkekler % 64, 6) daha fazla ayrıntılı nesnelere çizmeye başladıkları görülmüştür. Brown (1990), Cox ve arkadaşlarının (2001) yaptıkları çalışmalarda kız çocukların erkek çocuklara göre daha ayrıntılı çizimler ürettikleri belirlenmiştir (Akt. Kindap ve Sayıl, 2005). Bununla birlikte küçük çocukların çizimindeki anlatımların detaysız olmasıyla ilgili çeşitli görüşler de ileri sürülmüştür. Alschuler ve Hattwick (1947, 1969) bir nesnenin bir kâğıt parçası üzerine çizilmesinin aslında bir çeşit sembolizm olduğunu ve bu yüzden detaylı olmasının gerekmediğinin çocuklar tarafından kavranmış olabileceğine dikkat çekmişlerdir (Akt. Keskin 2009). Dağlıoğlu ve Deniz (2010) yaptıkları çalışmada şema öncesi dönem çocuklarının çizimlerinde insanların, evlerin ve ağaçların belirmeye başladığını ve rahatça ne çizdiklerinin anlaşılır hale geldiğini belirtmişlerdir. Alakuş (2005) ise çocukların çizimlerinde en ince ayrıntıyı bile gösterebildiklerini ileri sürmüştür. Bütün çizimlerin önden olup üçüncü boyutun gösterilmediğini, hepsinin yüzeysel görünümde olduğunu, altı-yedi yaşlarında çocukların insan çizimlerinde geometrik formları kullanmaya başladıklarını belirtmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Dâhil Edilen Çocukların Resimlerinin Mekân Özelliklerine Ait Dağılımları ve Khi Kare Sonuçları

Mekân Özellikleri		Kız(n=126)		Erkek(n=144)		Khi Kare
		Sayı	%	Sayı	%	
1. Çizilen nesnelere sayfada Uçuyormuş gibi görünür	Hayır	55	43,7	53	36,8	X ² =3,510 p=0,173
	Kısmen	34	27,0	33	22,9	
	Evet	37	29,4	58	40,3	
2. Çizilen nesnelere rastgele yerleştirir.	Hayır	55	43,7	48	33,3	X ² =3,975 p=0,137
	Kısmen	35	27,8	40	27,8	
	Evet	36	28,6	56	38,9	
3. Kâğıdın her köşesine dağılan nesnelere bir merkezde toplanmaya başlar.	Hayır	15	11,9	22	15,3	X ² =2,344 p=0,310
	Kısmen	14	11,1	23	16,0	
	Evet	97	77,0	99	68,8	
4. Nesnelere birbiri ile ilişkisi yoktur.	Hayır	27	21,4	19	13,2	X ² =3,252 p=0,197
	Kısmen	11	8,7	13	9,0	
	Evet	88	69,8	112	77,8	
5. Çizilen çizimlerde boyutlar orantısızdır (evden büyük insan ya da köpek çizilebilir)	Hayır	4	3,2	7	4,9	X ² =3,728 p=0,155
	Kısmen	5	4,0	1	0,7	
	Evet	117	92,9	136	94,4	
6. Saydam çizimler çizer.	Hayır	81	64,3	75	52,1	X ² =5,376 p=0,068
	Kısmen	0	0,0	2	1,4	
	Evet	45	35,7	67	46,5	

Tablo 2’de şema öncesi dönemindeki kız ve erkek çocukların mekân özelliklerini gerçekleştirme düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Mekân özelliklerinin cinsiyete göre farklı olmadığı da saptanmıştır. ($p>0,05$). Kız ve erkekler benzer mekân özellikleri göstermektedirler. Yavuzer (1995) nesnelere kâğıt üzerinde gelişmiş güzel yer aldığını, altı yaşına doğru nesnelere mekân içine yerleştirilmesinde bir ilerleme olduğunu, nesnelere büyüklükleri ve mekânla olan bağlantılarının zayıf olduğunu belirtmektedir. Keskin (2010) insanoğlunun uzaydaki konumunu, sinir sisteminin kas ve eklemlerindeki derin duyuşsal algılama sistemleri ile algıladığını, insanın bu yeteneği ile bastığı zemini algılayabildiğini ancak, çocuğun uzaydaki üç boyutlu konumunu algılayabilmesi, uzayda üç boyutu resmetmesini sağlayamayacağını ileri sürmektedir. Lowenfeld ve Brittain (1987) binden fazla çocuğun resimlerini incelemişler ve üç altı yaş arası çocukların çizimlerinde mekânın anlatımı olan yer çizgisinin neredeyse hiç görülmediğini (%1) ortaya koymuşlardır. Davis ve Hyun (2005) çocukların çizimlerdeki mekânsal anlatım ile ilgili anaokulu çocuklarıyla yaptıkları bir yıllık bir çalışmada, mekân anlatımının kronolojik yaşa bağlı olarak arttığını ve sınıf içi deneyimlerin, yapılandırılmış rehberliğin (nesnelere, figürleri çocukların gözlemlemesini sağlamak, özelliklerini görmeleri için çocukları yönlendirmek, inceleme yapmaları için fırsatlar sunmak gibi) çocukların mekânı algılama ve çizimlerine aktarma düzeylerini etkilediğini ortaya koymuşlardır. Vurpillot (1976) küçük çocukların boyut ya da mekânsal ilişkiler gibi ilişkişel özelliklerine göre nesnelere benzerlik ya da farklılıkların nitelendirebildiğini, beş altı yaş arasındaki çocukların nesnelere eşleştirebildiklerini ancak nesnelere arasındaki mekânsal ilişkileri hesaplayamadıklarını belirtmektedir (Akt. Milbrath 1998).

Tablo 3. Araştırmaya Dâhil Edilen Çocukların Resimlerinin İnsan Resmi Özelliklerine Ait Dağılımları ve Khi Kare Sonuçları

İnsan Resmi Özellikleri	Kız(n=126)		Erkek(n=144)		Khi Kare	
	Sayı	%	Sayı	%		
1. İnsan resmini baş-ayak-Gövde olarak çizilir.	Hayır	15	11,9	21	14,6	X ² =7,906 p=0,019
	Kısmen	2	1,6	13	9,0	
	Evet	109	86,5	110	76,4	
2. Vücut parçalarını orantısız çizilir.	Hayır	5	4,0	7	4,9	X ² =0,478 p=0,788
	Kısmen	3	2,4	2	1,4	
	Evet	118	93,7	135	93,8	
3. Kollar, parmaklar, ayaklar, giysiler, saçlar gibi diğer detaylar çizilmeye başlanır	Hayır	35	27,8	83	57,6	X ² =32,631 p=0,000
	Kısmen	29	23,0	34	23,6	
	Evet	62	49,2	27	18,8	
4. İnsan figürü genellikle gülümser ve bakıyormuş gibi görünür.	Kısmen	2	1,6	0	0,0	X ² =2,303 p=0,129
	Evet	124	98,4	144	100,0	

Tablo 3'e göre araştırmaya dâhil edilen çocukların insan resmi özelliklerini büyük bir oranda gösterdikleri (% 49, % 98,4) görülmüştür. Dağlıoğlu ve Deniz (2010) insan figürü çiziminde beş yaş kız çocukların tamamının, erkeklerin ise % 91,9'unun, altı yaş grubundaki kızların % 98,8'inin, erkeklerin % 93,5'inin baş çizdiklerini belirttikleri çalışmalarının bulguları bu çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. İnsan resmi özelliklerinin cinsiyete göre dağılımlarına bakıldığında kız ve erkek çocukların insan resmini baş ayak olarak çizme ve kollar, parmaklar, ayaklar, saçlar gibi diğer detayları çizme özelliklerini göstermede kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı ($p<0,05$) bir farklılığın olduğu, kızların erkeklere göre bu özellikleri daha fazla gösterdikleri belirlenmiştir. Çocukların çizimlerinde kullandıkları ayrıntı miktarının, yaşla ve bilişsel becerilerin gelişimine bağlı olarak arttığı bilinmektedir. Brown (1990) beş – on bir yaş arasındaki çocuklara, Cox ve arkadaşları (2001) da yedi – on iki yaş arasındaki çocuklara bir insan resmi çizdirdiklerinde yaşça büyük olan çocuklarla kızların, yaşça küçük olanlara ve erkeklere göre daha fazla ayrıntı kullandıklarını belirlemişlerdir (Akt. Kindap ve Sayıl 2005). Keskin (2010) erkek çocuklarda yüz ve kıyafetlerde görülen, burun delikleri, göz bebekleri, düğmeler ve kıyafet kıvrımları gibi ince ayrıntılar ve estetik kavramın daha geç geliştiğini belirtmektedir. Sitton ve Light (1992) dört-yedi yaş arası İsraili çocuklarla yaptıkları çalışmada kız ve erkek çocukların genellikle erkekleri kısa saçlı ve kızları uzun saçlı çizdiklerini, kız çocukların çizimlerine saç sitilleri, saça kurdele, topuklu ayakkabı, el çantası gibi ayrıntılar eklediklerini belirtmişlerdir. Dağlıoğlu ve Deniz (2010)'in yaptığı çalışmada da kız ve erkek çocukların kollar (beş yaş grubundaki kızların % 62,5'i, erkeklerin % 37,8'i, altı yaş grubundaki kızların % 60'i, erkeklerin % 38,7'si), parmaklar (beş yaş grubundaki kızların % 33,9'u, erkeklerin % 13,5'i, altı yaş grubundaki kızların % 35'i, erkeklerin ise % 27,4'ü) gibi ayrıntıları çizme düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Araştırmada çocukların büyük bir çoğunluğunun (kızlar % 98,4, erkekler % 100) insan figürünü ön yüz olarak çizdikleri belirlenmiştir. Cox (1997) 344 çocuğa farklı durumlarda çizdirdiği insan resimlerinde çocukların insan figürünü ön yüz olarak çizdiklerini, sadece beş- altı yaş arasındaki çocukların % 14'ünün insan figürünü yandan çizdiklerini belirtmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Dâhil Edilen Çocukların Resimlerinin Renk Özelliklerine Ait Dağılımları ve Khi Kare Sonuçları

Renk Özellikleri	Kız (n=126)		Erkek (n=144)		Khi Kare	
	Sayı	%	Sayı	%		
1. Renkler nesnelerin gerçek renklerini yansıtmaz.	Hayır	0	0,0	1	0,7	X ² =2,018 p=0,365
	Kısmen	1	0,8	0	0,0	
	Evet	125	99,2	143	99,3	
2. Çocuk istediği rengi seçer.	Kısmen	0	0,0	1	0,7	X ² =0,878 p=0,349
	Evet	126	100,0	143	99,3	
3. Dekoratif süslemeler görülür.	Hayır	44	34,9	81	56,3	X ² =15,130 p=0,001
	Kısmen	4	3,2	8	5,6	
	Evet	78	61,9	55	38,2	

Tablo 4'e göre araştırmaya dâhil edilen çocukların büyük bir çoğunluğunun (kızların % 99,2 erkeklerin % 99,3) çizimlerinde nesnelere gerçek renklerinde çizmedikleri, çocukların istediği rengi kullanarak (kızlar % 100, erkekler % 99,3) gelişim özelliklerini yansıttıkları görülmektedir. Yavuzer (1995) bu dönem çocuklarının resimlerinde, bir nesneyi boyamak için seçilen renk ile canlandırılan nesne arasında ilişkinin olmadığını, çocukların hangi renk hoşlarına giderse o rengi kullandıklarını belirtmektedir. Kız ve erkek çocukların resimlerinde dekoratif süslemelere yer verdikleri saptanmıştır. Golomb (1992) yaptığı bir araştırmada üç yaşındaki çocukların büyük çoğunluğunun tek renk kullandığını, dört yaşındaki çocukların ise yaptıkları resimlerde renk zenginliği olduğunu tespit etmiş ve çocukların yaşları ilerledikçe kullandıkları renklere sembolik anlamlar verdiklerini ileri sürmüştür. Çocukların dekoratif süslemeler yapma özelliğinin cinsiyet göre farklı olduğu (p<0,05) görülmektedir. Kızların erkeklerden daha fazla dekoratif süslemeler yaptığı görülmüştür.

Tablo 5. Araştırmaya Dâhil Edilen Çocukların Resimlerinin Eisner'in 14 Kategorisine Göre Dağılımları ve Khi Kare Sonuçları.

	48-60 ay (n=90)		61-72 ay (n=90)		73- 84 ay (n=90)		Khi Kare
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kategori 1	60	66,7	36	40,0	7	7,8	X ² =115,673 p=0,000
Kategori 2	10	11,1	16	17,8	2	2,2	
Kategori 3	17	18,9	25	27,8	32	35,6	
Kategori 4	2	2,2	6	6,7	25	27,8	
Kategori 5	1	1,1	4	4,4	19	21,1	
Kategori 6	0	0,0	3	3,3	2	2,2	
Kategori 7	0	0,0	0	0,0	3	3,3	

Araştırma bulgularına göre 48-60 aylık çocukların % 66,7'si Kategori 1, %11,1'in Kategori 5'in özelliklerini; 61-72 aylık çocuklar % 40,0'ı Kategori 1, % 17,8'i Kategori 2, % 27,8'i Kategori 3'ün özelliklerini daha fazla gösterdikleri, 73-84 aylık çocukların %7,8'i Kategori 1, %

35,6'sı Kategori 3, % 27,8'si Kategori 4, % 21,1' i de en fazla Kategori 5'in özelliklerini taşıdıkları görülmüştür. Araştırmaya dâhil edilen çocukların resimlerinde kategori 8'den sonrası hiç gözlenmemiştir. Çocukların resimleri Eisner'in 14 kategorisine göre değerlendirildiğinde; yaşlara göre anlamlı farklılıklar olduğu ($p<0,05$) belirlenmiştir. Kategori 3, Kategori 4 ve Kategori 5'in özelliklerini 73-84 aylık çocuklar gösterirken, daha küçük yaş grubundaki (48-60 ay ve 61-72 ay) çocukların Kategori 1'in özelliklerini daha fazla taşıdıkları görülmüştür. Toku (2000) yaptığı benzer bir çalışmada Eisner'in 14 kategorisini kullanmış; yaşa bağlı olarak bu kategorilerde değişim olduğunu, çocuklar küçük yaşlarda 14 kategorinin ilk basamaklarından yüksek puan alırken yaşın artmasına paralel olarak diğer kategorilerde artışın meydana geldiğini ortaya koymuştur.

Eisner'in mekâna ait kategorileri, çocukların artistik gelişimi ve mekân düzeni hakkında bir yargıya varmak için kullanılmaktadır. Gelişimin erken dönemlerinde çocuklarda mekân ve derinlik kavramlarının yetersiz olması nedeniyle her hangi bir mekânsal ilişki olmaksızın figür çizme eğilimi göstermektedirler. Bu dönemde figürler ve nesnelere yüzüymüş gibi çizilmektedir (Kategori 1). Yaş ile birlikte çocuklar yer çizgisi olarak çizim kâğıdının alt tarafını kullanmakta, tüm figürler ve nesnelere kâğıdın alt tarafında duruyormuş gibi çizilmektedir (Kategori 2). Daha sonra çocuklar kâğıdın altını kullanmak yerine kâğıda bir temel çizgi çizmeye başlamaktadırlar (Kategori 4). Sonuç olarak, çocuklar iki boyutlu bir yüzeyde derinlik ve boşluğu göstermek için yaşlarının ilerlemesi ile birlikte yer ile aynı seviyede nesnelere ve figürleri üst üste getirme tekniğini kullanmaktadırlar (Kategori 13). Eisner sınıflandırılmayan çizimler için kategori 14'ü geliştirmiştir. Genel olarak bu resimler mekân anlatımında teknik olarak ilerlemiş çizimler için kullanılmaktadır. Bu kategoriler hiyerarşik bir ilerleme göstermektedir (Toku 2002).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, resim gelişim aşamalarına göre şema öncesi dönemdeki (4-7 yaş) çocukların resim gelişim özelliklerinin belirlenmesi, resimlerindeki mekân özelliklerinin Eisner'in 14 kategorisi ile karşılaştırılması, cinsiyete ve yaşa göre dağılımlarının saptanması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, dört-yedi yaş arasındaki kız ve erkek çocukların çizim gelişiminde şema öncesi döneminin özelliklerini büyük oranda yansıttığı, mekân özelliklerinin Eisner'in 14 Kategorisi ile benzerlik gösterdiği ve çocukların çizimlerinde cinsiyete göre belirli çizim özelliklerinde anlamlı farklılığın olmadığı, çocukların resimleri

Eisner'in 14 kategorisine göre değerlendirildiğinde yaşlara göre anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir. Çocuk için haz veren fiziksel bir aktivite olan resim yapmak çocuğun zihinsel, sosyal, duygusal ve estetik gelişimini destekleyen bir aktivite ve çocuk için önemli bir öğrenme yaşantısıdır. Resim dış dünyadaki duygusal bir uyarıyı algılama, yorumlama sonucu ortaya çıkan bir ürün olmanın yanında sosyal bir varlık olan bireyin sosyal çevreden edindiklerini yansıttığı bir araçtır. Gelişimin hızlı olduğu okul öncesi yıllarda çevre ile etkileşim içinde, hızlı bir öğrenme sürecindeki çocuk için resim duygusal rahatlamayı sağlayan, duyguları yansıtmanın bir aracı olduğu gibi sosyal çevreyi anlama, anlamlandırma sürecini sağlayarak bilişsel süreçleri desteklemenin de önemli bir aracıdır. Sunulan özgür ortamda çocuk duygu ve düşüncelerini resim yoluyla anlatacak, duyuları yoluyla algıladıklarını yorumlayarak zihinsel süreçlerin gelişimine ve eleştirel düşünme, sorun çözme ve yaratma yetilerini kazanacaktır. Bu noktadan hareketle eğitimci ve anne babaların Araştırmanın bulguları doğrultusunda şunlar önerilebilir:

- Resim gelişim aşamaları belirli yaşlarda belirli ortak özellikler göstermesine rağmen, bireysel farklılıklar göz önünde tutularak çocukların kendi hızında gelişimi desteklenebilir. Çocukların resim gelişiminde ilerleme gösterebilmeleri için bol bol zamana, materyale ve çizim yapmaya ihtiyaçları vardır.
- Çocukların zengin şemalar oluşturabilmeleri için çevre ile aktif etkileşime girmeleri çok önemlidir. Çocukların resim gelişimi için önemli katkı sağlayan sosyal etkileşimleri desteklenebilir, sanatsal etkinliklerle, doğal ve kültürel yapılarla erken yaşta tanışmaları ve etkileşime girmeleri sağlanabilir.
- Resim yaparken çocukları yönlendirme, engelleme, baskı yapma, nelerin ve nasıl çizileceğini söyleme, boyama kitapları, kopyalama gibi resim etkinlikleri yerine çocuğun özgür ve içinden geldiği gibi resim yapması desteklenebilir.

KAYNAKLAR

- Alakuş, A.O. (2005). Çok Alanlı Sanat Eğitimi: İlköğretimde Sanat Eğitimi Kuramları ve Teorileri.(Ed: V. Özsoy). Görsel Sanat Eğitimi Yayınları, 3, 34-52, Ankara.
- Artut, K. (2001). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Atan, A. (2009). Çocuk Gelişiminde Resim Eğitimin Yeri. http://w3.gazi.edu.tr/web/ahmetatan/mak_cocukgel.Erişim Tarihi: 12.12.2008
- Buyurgan, S. 2003. Hayali Kahramanların Çocuk Resimlerindeki Rolü ve Önemi. Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı, Ya-Pa Yayıncılık, Cilt I: 264-284 İstanbul.
- Can Yaşar, M. ve Aral, N. 2009. Sanat Ürünü Olarak Çocuk Resimleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34 (365), 24-31.
- Can Yaşar, M. and Aral, N. 2008. Art Education in Preschool. *IV. International Conference Modern Tendencies in Education*, Ss. Cyril and Methodius University Faculty of Pedagogy Skopje, Volume I: 187-196, Ohrid, Macedonia.
- Cox, M. (1997). Drawings of People by The Under-5s. Falmer Pres, London.
- Dağlıoğlu, H.E. ve Deniz, Ü. (2010). Okulöncesi Dönem Çocuklarının İnsan Figürü Çizimlerinin Gelişimsel Açıdan Cinsiyete Göre İncelenmesi. www.e-sosder.com. Erişim Tarihi: 18.11.2009
- Davis, G.A. & Hyun, E. (2005). A Study Of Kindergarten Children's Spatial Representation in A Mapping Project. *Mathematics Education Research Journal*, New York.
- De Leo, J.H. (1996). Young Children and Their Drawing. New York: Psychology Press
- Eisner, E. (1967). A Comparison Of The Developmental Drawing Characteristics Of Culturally Advantaged and Culturally Disadvantaged Children. California: Stanford University.
- Eisner, E. (1967). A comparison of the developmental drawing characteristics of culturally advantaged and culturally disadvantaged children. California: Stanford University.
- Fineberg, J. 2001. Discovering Child Art: Essays On Childhood, Primitivism And Modernism. Princetor University Press, New Jersey.

- Golomb, C. (1992). *The Child's Creation of A Pictorial World*. University of California Press, California.
- Gürtuna, S. (2004). *Çocuk ve Sanat Eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Hale, J.A. (1996). *How Art Activities Can Be Used to Enhance the Education of Young Children*. www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail?accno=ED394937. Erişim Tarihi: 13.04.2009.
- Hickman, R. 2005. *Why We Make Art And Why It is Thought*. Intellect Boks, Oregon.
- İlhan, A.Ç. (2003). *Okulöncesinde Yaratıcılık Ve Sanat Eğitimi. Çocukta Yaratıcılık Ve Drama*. (Ed: A. Öztürk). Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Karasar, N. 1995. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar, İlkeleri Teknikler*. Araştırma Eğitim Danışmanlık, Ltd., Ankara.
- Kermer, B ve Sevinç, M. (2003). *4–10 Yaş Grubu Çocuklarının Basit Figür Çizim Gelişimindeki Bilişsel Karşılaştırmalar*. Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı. Ya-Pa Yayıncılık, Cilt II: 120-140., İstanbul.
- Keskin, B. (2009). *Çocukların Çizimleri Üzerine*. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/GSED/article/viewFile/2274/>. Erişim Tarihi: 10.06.2009.
- Keskin, S.P. (2010). *Çocuk Çizimindeki Giz: Çöp Çocuk*. Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Kindap, Y ve Sayıl, M. (2005). *Çocuk Çizimlerinde Temsil ve İfade: Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Gelişim*. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (56), 25-39.
- Lowenfeld, V. & Brittain, W.L.(1987). *Creative and Mental Growth*. Macmillan Publishing Company, New York.
- Malchiodi, C.A. (1998). *Understanding Children's Drawing*. Guilford Press, New York.
- Mayesky, M.(2002). *Creative Activities For Young Children*. Copyright by Delmar, New York.
- Milbrath, C. 1998. *Patterns of Artistic Development in Children*. Cambridge Universtiy Press, Melbourne.

- Schirmmacher, R.(2006). Art and Creative Development for Young Children. Thomson Delmar Learning, Florence.
- Sitton, R. & Light, P. (1992). Drawing to Differentiate: Flexibility in Young Children's Human Figur Drawings. British Journal of Developmental Psychology, 10, 25-33.
- Startford, B. & Au, L.M. (1988). The Development of Drawing in Chinese and English Children. CUHK Education Journal, 16: 36-52.
- Striker, S. (2005). Çocuklarda Sanat Eğitimi. Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Toku, M. (2000). Cross-Cultural Analysis Of Artistic Development: Drawing By Japanese An U.S. Children. Chicogo Visul Art Research, 27, 46-59.
- Toku, M. (2002). Children's Artistic And Aesthetic Development: The Influence Of Pop-Culture İn Children's Drawings. International Society For Education Through Art, 31(134-141).
- Willants, J. (2005). Making Sense Of Children's Drawing. Routledge Publish, New York.
- Yavuzer, H. (1992). Çocuk Ruh Sağlığı. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1995). Resimleriyle Çocuk; Resimleriyle Çocuğu Tanıma. Remzi Kitapevi. İstanbul.